

v kakšne zapletene sanje, sredi katerih bova včasih živalsko kriknila in grozavo odprla oči. Ko bova strmela v temo, bo že vse spet pozabljeno in bo le še praznina, po kateri bova blodila s prestrašenimi pogledi, nato pa se obrnila in spet zaspala.

RUŠEVINE Zjutraj sva videla, da sta iz ruševin štrleli samo najini glavi kot dva kaktusa iz puščave, drugo je bilo zasuto; gledala si navzdol pozorno, kot bi dojila otroka nekje spodaj pod opekami, ali pa ti je samo odtekala kri in ponikala v globino kot kraška reka. Pomislil sem, da se bo nekoč vse pozabilo in ni me bilo strah neba, ki je postajalo zamegljeno in nerazložno. Potem so prišli reševalci, odkimal sem jim in ti si jim nekaj kriknila. Neodločno so obstali in se pogovarjali, nato so počasi, kolikor so mogli, mirno odšli.

Boštjan M.
Zupančič

Intervju Sodobnosti: Boštjan M. Zupančič

Ljudje, ki so vam blizu, vam pravijo kar Be Em Ze z določenim, rekel bi pomenljivim odtenkom v izgovorjavi, kar je včasih razumeti kot: Ta Zupančič, ki se na vse spozna, ali: Ta intelektualec, ki je zmerom v polemiki z vsemi. Ali slišite na to kratico? Razpoznavate v njej kak poseben odnos do sebe? Prijatelj, nasprotnikov?

Ne, pravzaprav ne. V Ameriki so me klicali Zuppy, ponekod Zup.

In apropos tega, spominjam se neke promocijske slovesnosti, ko sem še učil na New York Law School, v Avery Fisher Hallu, ki je ena od dvoran Metropolitanske opere. Takrat je ves razred diplomantov, kakih štiristo ljudi, vstal, ko smo prišli na oder, in skandiral: »Zup, Zup, Zup.« S socialističnih pozicij sem takrat vodil bitko proti dekanu E. Donaldu Shapiru, kar

se je začelo, ker so neki kolegi, profesorici kazenskega prava, odobrili tri tedne porodniškega dopusta. Ah, to so bili časi! Zadnji moj zares socialističen študent je bil neki Himmelstein, to je bilo leta 1979, ki me je prepričeval, da je abstraktno in teoretično mišljenje nevarno za kapitalizem in zato na neki način tabu v ZDA. Ko sem 1985. leta prišel v Ljubljano, sem nekoč v šali dejal, pa se je takoj razneslo, da hočem biti slaven. V resnici je šlo za nekaj drugega: prav iz Amerike sem bil navajen, da so me ljudje imeli zelo radi in še zlasti študentje. Tu me seveda niso niti dobro poznali, razen po člankih v Naših razgledih, pa sem imel občutek, da ne vžgem. Potem so me kar naenkrat »odkrili«, pa seveda iz povsem napačnih razlogov, recimo zaradi tega, kako se oblačim, ali zaradi tistega famoznega M. (Marija) med imenom. Toda stvar je precej psihološka. Gre preprosto za to, da nase vežem veliko transferenčne energije, ljudi žgečkam po podzavesti. Ker je pri nas več negativnega v podzavesti, gre name tudi več negativnega transferja. Ljudje me doživljajo tako, da do mene enostavno niso ravnodušni. Na to sem navajen, in to se je v zadnjem času zgodilo celo v Beogradu, potem ko sem bil z Vukom Draškovićem na Studio B televiziji. Meni seveda ne gre za to, da bi kogarkoli provociral, ne v dobrem in ne v slabem smislu, ampak preprosto za to, da bi se moja beseda slišala. Ljudje pa se takoj razdelijo na moje prijatelje in nasprotnike in moj dodatni problem je še v tem, da zelo dobro prepoznavam sovražnike, medtem ko si pogosto zapravim kakega prijatelja, ker niti ne opazim – kdo pa bi sredi bitke, kaj? – da mi je naklonjen.

Kaj pomeni za vas pojem intelektualec? Odkrivate tudi vi usodno razliko med (samo) razumnikom in (pravim) intelektualcem?

Opazam in strinjam se, da je ta razlika usodna. Po novejših raziskavah tim. evolutivne, Piagejevske psihologije je ustvarjalnost *dokazano* v korelaciji, in to pozitivni, s poštenostjo. Nekdo je lahko nepošten in kognitivno nedosleden, disonančen izobraženec, ampak če je potuhnjen, ne more biti intelektualec. Bergson je o tem veliko pisal pod firmo potrebe po notranjem očiščenju in Sartre seveda ima za intelektualca samo tistega, ki je angažiran. Drugi so neke vrste mentalni preddelavci ali z evfemizmom »strokovnjaki«. Tu ne gre za kritiko instrumentalnega racionalizma à la Horkheimer; gre preprosto za to, da je temeljno človeško in filozofsko protislovje tisto med razumom in hrepenenjem, med glavo in srcem. Glava brez srca in srčnosti pa je čisto navaden računalnik.

Kako je, po vaši oceni, »strukturirana« intelektualna srenja v današnji Sloveniji? Je njen intelektualni vpliv na družbo opazen? Deluje s tem vplivom, kolikor ga premore, kot nekakšen socialni ali sociološki sloj ali – na ravni učinkovanja – kot nekakšna skupna (ne pa kolektivna) pamet? Ali pa se ta skupna slovenska pamet, zaradi znanega slovenskega individualizma, notranje nevtralizira in tako pušča prosto pot tako imenovani zdravi pameti, odločanju in delovanju po instinktu?

Iz vašega vprašanja se mi zdi, da je vam bolj jasno kot meni, za kaj naj bi šlo. Mislim, da so časi, ko je bila inteligenca neka ‚sui generis‘ malo minili. Prej sem omenil Bergsona. On še govori o nekem elitnem sloju, nekakšni paraleli banalnosti denarne buržoazije. Slovenska inteligenca je po

mojem, kakor vse ostalo v Sloveniji, preveč odrezana od sveta, če veste, kaj mislim. Glavni test inteligence kot inteligence pravkar teče in eno od meril tega je že bilo, kako hitro se je dala potegniti v vrtinec kolektivne psihoze, na primer ob procesu na Roški, ko so bili nekateri popadljivo histerični . . . Morda je to tisti drugi pol, nasprotje od Sartrovega angažmaja. Mene v glavnem vprašanje inteligence ne zanima, in če bi parafraziral Petra Handkeja, ki je dejal, da je Mitteleuropa zanj meteorološki pojem, potem bi dejal, da je inteligenca zame psihološki pojem. Rekel pa bi na primer, da nihče, ki je intelektualno pri zavesti, ne more biti nacionalist ali celo šovinist oziroma fanatičen patriot. Sociološko pa je po mojem za slovensko inteligenco značilno, da je jè še vedno velik del, ki se ni osvobodila podeželjskih vrednot, patriarhalnosti, avtoritarnosti, inercije in insularnosti.

Ni vam tuja niti politika. Kako v njej lahko sodeluje intelektualec, ne da bi zaradi tega izgubil svojo identiteto?

Zelo lahko. Vsakič sproti, začeni pri majhnih stvareh, se odloči, da je ne bo izgubil. Koliko časa bo potem ostal na prizorišču politike, je seveda odvisno od najnižjega skupnega imenovalca, katerega diktat je demokracija. Ampak tudi tu bi dejal kakor prej, da je suigeneričnost inteligence kot sloja, celo pri nas, vsak dan manj aktualna. Po drugi strani tudi ne verjamem, da se mora človek principialno odločati, ali seveda ne, zgolj v politiki. Tudi univerza in celo družina je v tem smislu politika. *Falsus in uno, falsus in omnibus.*

Bili ste dlje časa v ZDA, živeli in delali ste na univerzi, celo na eni najznamenitejših, na harvardski, kaj pomeni biti intelektualec majhnega ali velikega naroda? Ali je v tem vprašanju že kaj kompleksa intelektualca majhnega naroda?

Ja, malo že . . . Meni se že vprašanje narodnosti, etnične identitete, ne zdi usodno. Tega sem se res naučil ravno na Harwardu. Če se človek v študentskem domu zjutraj zbuja pod tušem in so okoli njega črnska, orientalska in telesa vseh drugih možnih ras, ljudje, ki govorijo isti jezik, čeprav pogosto z različnim naglasom, in je bistvo tega jezika, da je inteligenten, kritičen, prenikav in mentalno alerten, potem se mu razlike med narodi zdijo malo nebitvene. Veliko sem jih poznal, ki so prišli iz najbolj primitivnih afriških razmer, pa niso imeli nikakršnega kompleksa. Prav za Harvard je to značilno, ker je univerzitetna politika taka, da sprejemajo ljudi z vseh koncev po enem samem kriteriju, ki nima nič opraviti z ničemer, na primer z barvo kože, razen z nadarjenostjo. Nietzsche na primer se ni imel za Nemca, bog obvaruj!, ampak za Evropejca. Toda če mi danes kdo prične razlagati, da je Evropejec, morda celo centralni, za razliko od, ne vem, Azijca, Afričana, Američana – potem se mi že to zdi za časom. Morda je za literate etnična identiteta usodna že zaradi vezanosti na jezik – za kar lahko citirajo Heideggerja – ampak zagotavljam vam, da je ravno na zahodu to izrazito *passé*. Je pa verjetno res, da mora človek pogledati malo po svetu, preden se otrese irharic, polk, nageljev in kranjskih klobas.

Večkrat ste se že razpisali kot oster kritik ameriške kapitalistične družbe, hkrati pa dajete prednost anglosaksonskemu (tudi ameriškemu) pravu pred

kontinentalno evropskim, pri tem pa je čutiti tudi ost, ki je naperjena v teorijo in prakso slovenskega prava...

Ene stvari mi verjetno nihče ne more oporekati: Anglija bo vedno in povsod veljala za zibelko svobode. Pravice, na primer habeas corpus, ki se o njih še danes našemu pravu niti sanja ne, so bile tam v veljavi leta 1215. In prav Magna Carta je na primer izraz določene koncepcije o pravu, ki je radikalno drugačna od kontinentalne in še zlasti srednje-evropskih. Magna Carta je bila mirovni sporazum med kraljem in aristokracijo, landed gentry, ki je bila ves čas tudi nosilka pravne profesije. Magna Carta je v tem smislu ustava, prva ustava, ki dobesedno vzpostavlja, konstituira, pravila politične igre, katere del je tudi parlament itd. Kontinentalne ustave so bile, primerjalno gledano, vse bolj ali manj oktroirane, vsiljene s strani bolj ali manj prosvetljenih, predvsem pa avtoritarnih in v svoji avtoritarnosti neomejenih vladarjev.

Iz tega izvira vsa razlika. Bistvo prava kot dialektike, kot procesa nečesa, je v protislovju med sporazumom in nesporazumom, med dogovorom in sporom. V tem smislu je pravo umetnost nezaupanja, predvidenega nezaupanja: pravo je v pogajanju o tem. Seveda je za tem določen odnos, določena drža. Kadar je ta drža avtentična, je nezdržljiva z diktatom avtoritete, z nasilno avtoritarnostjo. Sijajni zagrebški profesor, ki je uspel v ZDA in je zdaj profesor na Yalu, Mirjan Damasta, je dejal, da je razlika med kontinentalnim in anglosaksonskim pravom v odnosu do avtoritete. Če to seštejete z *dejstvom*, da je bila prav angleška Magna Carta rojenica svobode, tedaj se določene stvari celo v današnjem svetu postavijo v pravo perspektivo. Še zlasti v primerjavi z nasilnim germanskim svetom, ki je zakuhal že dve svetovni vojni.

Kar zadeva slovensko pravo, bi se skliceval na pokojnega vodilnega slovenskega pravnikarja profesorja Cigoja, ki mi je večkrat potožil, da so nas naši južni bratje v teh stvareh že krepko presegle. In Beograd ni nikakršna pravna prestolnica. Manj evfemistično rečeno, situacija je obupna in razlogov zato je več, kot jih bralci literarne revije žele spoznati...

Gledano v daljšem časovnem razponu: Ali lahko pravo odločilneje vpliva na razvoj kakega naroda? In obratno: Ali položaj kakega naroda opazneje preoblikuje pravo po svoji podobi, ambicijah in potrebah? V anketi v prejšnji številki Sodobnosti ste zapisali, da je slovensko pravo odsev naše politične kulture, ta pa da je na najnižji možni ravni. Vam je to oceno narekovala nekakšna indignacija nad stanjem pri nas nasploh ali trezen premislek, tako rekoč sine ira et studio?

Ne, ne, tu se na mojo sodbo lahko kar zanesete. Če ne zvenim ravno ravnodušno, kadar izjavljam take stvari, je to zato, ker sem seveda sam osebno prizadet pri stvari. Moja vrnitev v Ljubljano je vsaj na mojem področju pravi profesionalni harakiri. To pa ravno zato, ker na primer v medicini, v naravoslovju in celo v tehniki enostavno nista možna tista parokialnost in tisti padec standardov, kot je to mogoče v družboslovju, humanistiki in pravu: pljučnica je povsod po svetu podobna stvar, prav tako pa integralni račun. Za pravo pa velja, da je razvito natanko toliko, kolikor so razviti ljudje, ki ga opravljajo, s tem da sam študij prava nima vgrajenih minimalnih standardov inteligence, ki jih s tisto nekaj matematike ima celo

ekonomija. Tudi se ve, kakor sem že prej povedal, da je pravo kot diskurz nezdržljivo z diktaturo. Samo v demokratičnih in svobodnih razmerah je lahko pravo katalizator družbenega razvoja. Zato sem še toliko bolj zgrožen nad avtoritarnostjo in patriarhalnostjo, ki je ravno z demokracijo pri nas udarila na površino. Strašno sem vesel, da je Peter Handke rekel isto. Zdaj sva že dva.

V prejšnji številki objavljate tudi pesmi. Vem, da imate že pripravljeno zbirko. V vaših pesmih, kolikor jih poznam, je veliko kozmopolitizma, tudi locirane so, realno in metaforično, tako rekoč na vse meridiane sveta, so zelo intelektualistične (kar je vsaj Slovencem nekoliko tuje), eksistencialne, rekel bi bolj v smislu človeka »kot takega« in manj vas osebno, ali z drugimi besedami: bolj filozofske so kot izpovedne... Kako bi se sami opredelili?

Neruda nekje pravi, da ne verjame v popoldanske pesnike, in Tomaž Šalamun pravi, vsaj implicitno, da je pesnik mag, vrač in šaman obenem. Za to sta potrebna čas in mir in očitam si, da si tega enostavno ne vzamem. Morda seveda ni naključje, da si tega ne vzamem. Kakorkoli že, sumim, da je moj intelektualizem obrambne narave in da bi v globljih plasteh (pesniške) samoeksploracije našel drugačne vrste razdruženosti. V obrambo tistega, kar pišem kot pesnik zdaj, bi dejal samo, da je tudi misel lahko doživetje in da v kombinaciji s čutnostjo in metafiziko pomeni nekaj, kar je značilno za Grke od Platona do Kavafisa.

Seveda so v vaši poeziji tudi poudarjeni ljubezenski toni... Ljubezen in filozofija – lahko plodno sobivata v pesmi?

No, saj ravno to. Zame je Platonov Simpozij poetičen, in če to ni prepričljivo, vzemiva Shakespearove sonete. Shakespeare je fenomen prav zato, ker združuje izrazito intelektualno z izrazito čustvovalno funkcijo, razum s srcem in željo. V 116. sonetu na primer uporablja nekaj dosti doktrinarne pravne terminologije – »impediment« na primer, kot zakonski zadržek – pa je končni učinek še toliko močnejši. To po mojem zato, ker sta miselna in čustvovalna funkcija, yang in yin, če hočete, združljivi šele pri čisto razviti osebnosti. Shakespeare morda ni ravno filozof, a od njega se lahko marsikaj filozofskega naučite. In celo pravnega.

Ali ima pravo kakšne globlje povezave s poezijo, Slovenci imamo nekaj bleščečih primerov: Prešeren, Gradnik, Pavček...?

Po mojem že. Med pesniki ni strojnih inženirjev, pa tudi klasičnih filologov ni ravno na pretek. Moja teorija je, da je ukvarjanje s pravom smrtno nevarno, ker je fenomen prava in pravičnosti neposreden izraz nečesa prvinskega v človeški psihi. Cenejša razlaga je, da sta za pravo značilni verbalna rigoroznost in konciznost, kar pričakujemo tudi v poeziji. Med literati v kontinentalnem svetu, zanimivo pa da ne v anglosaksonskem, je ogromno pravnikov od Czesława Miłosza do cele serije latinsko-ameriških pisateljev in pesnikov.

Za Slovence pravimo, da je poezija tako rekoč trepet narodove duše... Kakšno ločnico (ali vzporednico) bi potegnili med kulturno, nacionalno, civilizacijsko funkcijo poezije med Slovenci in, recimo, ameriško družbo?

Na to vprašanje bi bolje odgovorila Aleš Debeljak in Tomaž Šalamun; oba imata tesne stike z ameriškimi pesniki. Sam se v teh krogih tam nisem gibal razen nekaj bežnih stikov s prevajalci grške poezije iz Princetona in nekaj ljudmi iz kroga Jacquesa Maritaina. No, ravno on na primer trdi, da je angleščina kot jezik in kot kultura za poezijo primernejša kot francoščina in pred njo prednjači tudi v razvoju. Po moji izkušnji pa je ameriška družba, ki je sicer spričo svojega protestantizma v marsičem na veliko višji ravni rahločutnosti in poštenosti, precej prozaična družba. Toliko, kolikor je poezija stvar kulture in kolikor je ta kultura vezana na etnično istovetnost, toliko je je Amerika pravzaprav nesposobna. Kak Japonec, čigar materin jezik bi bil angleščina, bi se po mojem v njem težko, razen najsplošneje, izpovedal. Morda pa se motim.

Izjemno poetični, po duhu in jeziku, so vaši eseji o umetnosti, o estetskem, pa tudi o takšnih filozofskih in političnih pojmih, kot so svoboda, demokracija, humanizem, napredek... Enako vas privlačijo tako imenovane večne teme kot najbolj vsakdanje razmere in stanja, ki razmišljujočega človeka, kakršen ste vi, naravnost silijo, da jim skuša dati tudi teoretsko kredibilnost ali vsaj odkriti v njih določeno logiko.

Stvar je na določen način veliko bolj elementarna, prvinska, sam jo doživljam skoraj kemično, živalsko. Niti enkrat se na primer ne spomnim, da bi si bil kakršenkoli spis, ki sem ga potem napisal, zamislil in splaniral naprej, niti za en sam odstavek, niti za en sam stavek naprej ne. To je tudi moj razlog, da ta pisanja imenujem eseje, saj sem si predstavljal, da »essay« v tem smislu pomeni, da človek iz gole radovednosti brska po svoji podzavesti, čakajoč, kar pa je bolj napeto kot vsak film, kaj bo iz nje prišlo. E. M. Forster je nekje dejal: »How do I know what I think till I see what I say?« – »Kako naj vem, kaj mislim, dokler ne vidim, kaj pravim?«. To je veljalo zame tudi pri mojih teoretičnih spisih. Spomnim se, da so drugi fantje pisali svoje disertacije po nekakšnem načrtu. Najprej *research* itd. Sam pa sem popisal gore papirja in uničil vsega, mislim, da pet pisalnih strojev (bili so stari, ker za nove nisem imel denarja). Enako še danes predavam: ko stopim v predavalnico, se mi še sanja ne, razen povsem okvirno, o čem bom govoril. No, in tako tudi živim – povsem kot izraz nečesa, kar je onstran mene in čemur se skušam prilagoditi, kar skušam izraziti. Drugače pa ne znam načrtovati niti svojih novoletnih praznikov.

Zato pravzaprav težko povem, kako da me kakšna téma privlači. Tekst, ki sledi, na primer, pa je tak, kakršnega bi v načelu želel pisati, če bi imel mir:

Tistikrat je morda prvič zares uvidel, kako je bilo dotlej njegovo življenje sestavljeno, dobesedno sestavljeno, iz zaporednih ljubezni, ki so se, kakor brzice na mrzli in čisti gorski reki, vrstile ene za drugimi. Vsa njegova zares posvečena jutra in vsi njegovi zares obupani, žalostni in hrepeneči večeri, vse njegove želje in vsak njegov ozir –, vse to je služilo le eni sami stvari. O življenju se je lahko spraševal to in ono in včasih celo uvidel, da v resnici ničesar prav ne razume, ker v svetu ni nič dorečenega. A na koncu se je iz môre svojih treznosti vedno znova prebudil v objem. In šele v objemu mu je postalo jasno, kako puhle so in so bile in spet bodo vse

neizgovorjene, kaj šele vse izgovorjene besede. Kakor da so namesto nečesa pravega.

Res, na poti so bile postaje in vsaka je imela svoje ime; nekatere so bile velike in svetleče se z razkošnimi strehami iz stekla, z nasadi in z razsvetljenimi prostori. Druge so bile majhne, celo lesene ali samo zidane iz kamna, a skromne. Mimo nekaterih si se vozil dolgo časa in nekatere so takoj, ko si jih zagledal, že preminile, izginile. Na nekaterih so za njim mahali z belimi robčki in s solzami v očeh, z nekaterih pa je odšel molče, na skrivaj, ponoči in z občutkom sramu, krivde in osramočenosti. Nikoli pa si ni bil dejal: »Táko je pač življenje«, ampak je vsakokrat na novo poskušal doumeti, ali je res kot pravi pesnik, da je namen ljubezni v neznanosti, v nespoznanju. Tudi doma je bil kje samo toliko časa, dokler je bil ljubil, in tam, kjer je bil ljubil.

Morda je šele kasneje pričel doumevati, kako mora biti dobrota del njegovega spoznanja in kako ne bo nikoli ničesar zares uvidel, če mu vsaj ob slovesu, vsaj njemu, ne bodo tekle solze, kajti kdor ne pozna slovesa, ta ne ve, da je minljiv.

Če naj potegneva črto pod ta spovedniški sklop vprašanj: v čem najdete več zadovoljstva, v poeziji (pesem, esej, publicistika, polemika) ali v pravu? Tudi kot univerzitetni profesor . . .

V poeziji in pisanju sploh vsak dan več; v pravu in profesuri vsak dan manj. Ne, res, gornji tekst in poezija, to sta področji, na katerih sem šele dobro začel, tu bi se želel razviti. Počasi mi postaja jasno, kakšne vrste samoeksploracija je poezija in kako globoko vase se z njo dá seči, fascinira pa me tudi, podobno kot v psihoanalizi, to nenavadno sosledje javnega in zasebnega, univerzalnega in partikularnega, objektivnega in subjektivnega – obojega v najbolj pregnantnem smislu teh besed. Na koncu moje pravne kariere mi je postalo jasno, čeprav je to nemogoče razložiti drugim, še zlasti pa ne našim pravnikom, kaj je Aristotel mislil s pojmom *spoudaios*: tudi pravičnost je poetična in skrajno subjektivna kategorija, a šele v tisti točki moralnega razvoja – ta točka pa je ista kot ona, s katere je možna prava ustvarjalnost sploh – v kateri je antinomija med subjektivnim in objektivnim presežena. Zato pravi, da je pravičnost tisto, kar pravični, to je *spoudaios*, prepozna kot pravično. Morda boste rekli, glej ga, spet intelektualizira, filozofira . . . pa ni res. To zame niso spoznanja v nekakšnem intelektualnem smislu besede in tudi ne misli kot doživetja. To so zame najbolj intimne privrženosti, transcendenčna tkivca, zaradi katerih je Kant (kot introvertirani miselni tip) lahko dejal z vsem prepričanjem *Vivat iustitia, pereat mundus!* – Naj živi pravičnost, brez katere življenje nima smisla . . . Poezija, vsaj tista, ki ostane, se mora prebijati do nečesa objektivnega in pride točka, v kateri se je izpovednost spričo svoje skrajne partikularnosti prebila v univerzalnost. Zato pojem *poeta vates*, pesnik prerok, sploh ne preseneča: na prebojni točki iz partikularnega v univerzalno se prostor ukrivi in teče čas nazaj.

Že nekaj let ste prorektor na ljubljanski univerzi. Svojčas ste javno izrazili svoje nasprotovanje sedanji ureditvi enovite univerze, bili ste mnenja,

da je »prava« univerza samo njen sedanji humanistični del, drugo da je pač visoka šola... Je univerza potrebna radikalne reforme, tudi institucionalne, kako jo vidite?

Mislim, da se moramo vaditi, kakor svetuje Bergson, videti stvari *sub specie durationis*, se pravi v luči trajanja v času in prostoru, v gibanju tako rekoč. Univerza, kot je dejal sijajni Veljko Rus, je organski proces, je kot velika snežena kepa, katere bistvo je v tem, da se vali, ne pa v tem, da enostavno statično, na primer sredi hriba, zgolj jê. Tisti trenutek, ko to uvidimo, bomo tudi tu pričeli misliti globalno in delovati lokalno. Univerza je kot ženska: krotiš jo lahko samo z ljubeznijo – ampak te ljubezni, naj mi Shakespeare ne zameri za to podaljšano metaforo – ji ne smeš preveč pokazati. Konkretno to pomeni, da sem sam več storil za univerzo, če sem šel s kakšnim dobrim študentom na kosilo, kot pa če vodim sejo znanstveno-pedagoškega sveta. Druga implikacija Rusove »organskosti« pa je v tem, da ima univerza kot organizem svoj notranji bioritem, svojo take-lazo, kot bi rekli jadralci, s katero se sama precej dobro ravna po valovih – in, morda žal, tudi po vetru. Ker je univerza locus ustvarjalnosti, je morda od vseh najbolj individualistična institucija, če bi pretiraval, bi dejal, da univerze ni, so samo profesorji: nekaj od njih celo zelo dobrih. Kar zadeva tehniko, je, mislim, stvar jasna, kakor povsod po svetu. Morda še to: ta univerza ni ne dobra in ne slaba, ker s polno paro še nikoli niti funkcionirala ni. Na dolgi rok pa jo lahko reši samo tekmovalni kontekst cele Evrope...

Ali je torej lahko ljubljanska univerza eno izmed enakovrednih znanstvenih in pedagoških jeder na relaciji recimo Benetke–Trst–Ljubljana–Dunaj–Praga?

Brez dvoma, čeprav se mi ne zdi, da bi bil prav v tem glavni izziv.

Kako patetično: Slovenci smo na zgodovinskem križpotju! Bomo krenili, kamor si želimo ali kamor nam bodo odprli pot drugi? Kakšna je po vašem mnenju, v perspektivi, korelacija med slovensko neodvisnostjo in samostojnostjo? Čemu se bomo morali odreči, da bi dosegli – kaj?

Nacionalizem kakršnekoli vrste me je pričel strahovito dolgočasiti. Z zgodovinskostjo teh križpotij pa je po mojem tako. »Neodvisnost« in »samostojnost« sta evfemizma za suverenost, suverenost pa je pravno pojem, po Jeanu Bodinu, za nekaj, kar sploh ne obstaja več. Meni je jasno, kakšen je najboljši možen scenarij tega, kar se zdaj dogaja. V tem scenariju ni avtarkičnih malih žepkov suverenosti, ampak je Evropa kot ena, združena in nacionalne identitete presegajoča, v hegeljanskem smislu besede, federacija. Če Evropa tega ni sposobna, in čisto možno, da ni, potem bo iz drugega plana, v katerem je že zdaj v primerjavi z Ameriko in Azijo, padla v tretjega. Slovenci bomo pač delili to usodo in v nasprotju s projektom, od katerega smo se pravkar poslovili, je ta zares antiklimaktičen. No, morda je prav v tem tudi kleč: tudi v življenju je tako, človek napreduje po enem tiru takrat, kadar ima na drugem tiru močno lokomotivo, v poklicu na primer uspevaš takrat, kadar si močno prizadevaš v ljubezni. No, poleg tega se mi močno dozdeva, čeprav nisem privrženec konspirativnih teorij, da smo del že pred časom napisanega scenarija.

Pravijo, da bolj kot delitev po narodnosti se človeštvo deli na optimiste in pesimiste. Za vas bi človek dejal, da vidite razmere, zlasti slovenske, precej črno, da pa ste kot individuuum optimist, po svoje celo radoživ človek. Iz česa črpate svoj optimizem (če vas seveda nisem napačno presodil) ali: Ali ste notranje toliko svetel človek, ustvarjalno zadoščen, da vas svet zunaj ne more vreči iz tira?

Ja, krasno vprašanje, ker prav v tem je po mojem glavni test za vsakega posameznika. Sam se sicer pogosto počutim, kakor da vodim bitko na šestih frontah hkrati, na nekaterih popolnoma sam in nikoli v imenu česa, nikoli zaradi kakšne ideologije ali kakšne grupne pripadnosti. To me sicer fizično izčrpuje, a znotraj sebe ostajam nedotaknjen – nedotaknjen tudi ob najbolj bolečih izdajstvih. Včasih imam občutek, kakor da sem okno, skozi katero se nekaj preliva: ta primerjava me preganja že leta in vedno pomislim na čisto konkretno okno in čisto konkretno svetlobo. Morda je to samo moja fiksna ideja, projekcija nečesa ali kaj, saj v vsakem primeru zveni preveč melodramatično. Zame je to važno, ker mi dokazuje, da sledim nečemu, kar ni zunanje, kar tudi ni nekakšna intuicija – no, če sem čisto pošten, da v bistvu sledim sebi, neki rdeči niti v sebi. Bergson bi morda rekel, da je to duša.

Pripravljen na odhod

Cveto
Preželj

Zacepetala je
prav nalahko.
In ne v prazno.

V mlečni paradiž
me vleče
in se smeje
stokrat ovita,
zapita prikazen.